

ИQTISODIY TAHLILDA SUNIY INTELEKTLARDAN FOYDALANISH

*Xusanova Gulchehra Rahmatjonovna**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Buxgalteriya hisobi fakulteti,
Moliyaviy tahlil kafedrasi assistent o'qituvchisi*

Annotatsiya: Sun'iy intellekt (AI) iqtisodiy tahlilda transformatsion vosita sifatida paydo bo'lib, ma'lumotlarni qayta ishlash, bashoratli modellashtirish va qaror qabul qilishni osonlashtirdi. Ushbu maqola Sun'iy intellek texnologiyalarining iqtisodiyot sohasidagi integratsiyasini ko'rib chiqadi, ularning samaradorligi, muammolari va kelajakdagi tadqiqotlar va amaliyot uchun ta'sirini baholaydi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, iqtisodiy tahlil, ma'lumotlarni qayta ishlash, bashoratli modellashtirish, qaror qabul qilish, mashinani o'rganish, katta ma'lumotlar, ekonometriya, avtomatlashtirish, iqtisodiy prognozlash.

Sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi turli sohalarga, shu jumladan iqtisodiyotga chuqur ta'sir ko'rsatdi. An'anaga ko'ra, iqtisodiy tahlil statistik usullar va sifatli baholashga tayangan, ammo sun'iy intellektning joriy etilishi ma'lumotlar bilan ishlash va talqin qilishda yondashuvni inqilob qildi. Sun'iy intellek bir qator texnologiyalarni o'z ichiga oladi, shu jumladan mashinani o'rganish (ML), tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) va ma'lumotlar qazib olish, bu ulkan ma'lumotlar to'plamlarini inson tahlilchilariga qaraganda samaraliroq tahlil qilishi mumkin. Ushbu maqola Sun'iy intellek iqtisodiy tahlilni qanday o'zgartirayotganini, uning qo'llanilishi, metodologiyasi va iqtisodiy tadqiqotlarning potentsial kelajagiga e'tibor qaratishini o'rganadi.

Sifatli komponent Sun'iy intellek ilovalaridagi asosiy mavzular va tendentsiyalarni aniqlash uchun mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish, amaliy tadqiqotlar va ekspert intervyularini o'z ichiga oladi. Miqdoriy jihat Sun'iy intellekning bashorat qilish qobiliyatini namoyish qilish uchun mashinani o'rganish algoritmlari yordamida turli xil iqtisodiy sohalardagi ma'lumotlar to'plamlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Tadqiqot uchta asosiy yo'nalishga qaratilgan: iqtisodiy prognozlash, mehnat bozorini tahlil qilish va siyosatni baholash.

Sun'iy intellekt (AI) iqtisodiy tahlilga bir qator foydali imkoniyatlar va yechimlar taklif etadi. Quyida Sun'iy intellek ni iqtisodiy tahlilda qo'llashning ba'zi asosiy usullari keltirilgan:

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Sun'iy intellek katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda qayta ishlash va tahlil qilish qobiliyatiga ega. Bu iqtisodiy ko'rsatkichlar, bozor tendentsiyalari, va iste'molchi xulq-atvorini aniqlashda yordam beradi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish, ayniqsa sun'iy intellekt yordamida, ko'plab sohalarda muhim ahamiyatga ega. Sun'iy intellekt katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda qayta ishlash va tahlil qilish qobiliyati bilan iqtisodiy ko'rsatkichlar, bozor tendensiyalari va iste'molchi xulq-atvorini aniqlashda quyidagi foydalarni taqdim etadi:

Tezlik va samaradorlik: Sun'iy intellekt ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini beradi, bu esa korxonalar uchun tez va samarali qarorlar qabul qilishda muhimdir.

Anjumanlar va tendensiyalarni aniqlash: Katta ma'lumotlar bazalarini tahlil qilish orqali, Sun'iy intellekt bozor tendensiyalarini va iste'molchilar xulq-atvorini aniqlashda yordam beradi. Bu korxonalarga raqobatbardosh afzalliklar yaratish imkonini beradi.

Personalizatsiya: Iste'molchilarning xulq-atvorini o'rganish orqali, Sun'iy intellekt individual ehtiyojlar va xohishlarga asoslangan personalizatsiya xizmatlarini taklif etadi.

Xatolarni aniqlash: Sun'iy intellekt ma'lumotlarni tahlil qilishda xatolarni aniqlash va oldini olishda ham yordam beradi, bu esa ma'lumotlarning to'g'riligi va ishonchliligini oshiradi.

Qaror qabul qilish: Ma'lumotlar tahlili asosida tuzilgan statistika va prognozlar korxonalar va tashkilotlarga to'g'ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Shunday qilib, sun'iy intellekt yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish korxonalar va tashkilotlarga o'z faoliyatlarini yanada samarali va maqsadli olib borishga yordam beradi.

Prognoz qilish: Sun'iy intellekt modellari kelajakdagi iqtisodiy holatlarni, masalan, inflyatsiya, ish bilan ta'minlash va iqtisodiy o'sishni prognoz qilishda ishlatiladi. Mashinani o'rganish algoritmlari tarixiy ma'lumotlardan foydalangan holda aniq prognozlar berishi mumkin.

Xulq-atvor tahlili: Sun'iy intellekt iste'molchilarning xarid qilish xulq-atvorini tahlil qilishda qo'llaniladi, bu esa kompaniyalarga marketing strategiyalarini yaxshilash va bozorni samaraliroq yo'naltirish imkonini beradi.

Moliya va investitsiya tahlili: Sun'iy intellekt moliya sohasida risklarni baholash, portfelni boshqarish va investitsiya qarorlarini qabul qilishda yordam beradi. Sun'iy intellekt algoritmlari xatolarni kamaytirish va investitsiya daromadlarini oshirishga yordam beradi.

Effektivlik va samaradorlikni oshirish: Sun'iy intellekt jarayonlarni avtomatlashtirish va takomillashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Bu, masalan, ta'minot zanjirini optimallashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini yaxshilash orqali amalga oshiriladi.

Siyosatni ishlab chiqish: Sun'iy intellekt iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda, masalan, soliqlar va xarajatlar bo'yicha takliflarni baholashda yordam beradi. Bu iqtisodiy tizimdagi o'zgarishlarga tez va samarali javob berishga imkon yaratadi.

Sun'iy intellekt iqtisodiy tahlilni yanada aniqroq va samaraliroq qilishga yordam berishi mumkin, lekin bu jarayonlarni amalga oshirishda ehtiyotkorlik va etika masalalarini ham hisobga olish zarur.

Sun'iy intellektning iqtisodiy tahlilga qo'shilishi ham imkoniyatlar, ham muammolarni keltirib chiqaradi. Bir tomondan, sun'iy intellekt iqtisodiy modellarning samaradorligi va aniqligini oshiradi, ko'proq ma'lumotli qaror qabul qilishni osonlashtiradi. Boshqa tomondan, aiga ishonish shaffoflik va hisobdorlik, xususan algoritmik tarafkashlik haqida tashvish tug'diradi. Sun'iy intellekt texnologiyalari rivojlanishda davom etar ekan, iqtisodchilar uchun bu masalalarda hushyor turish va Sun'iy intellekt ilovalarining axloqiy jihatdan ishlab chiqilishi va amalga oshirilishini ta'minlash juda muhimdir.

Bundan tashqari, iqtisodiyotda sun'iy intellektni qabul qilish texnologlar va iqtisodchilar o'rtasida ma'lumotlar fani va iqtisodiy nazariya o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish uchun doimiy hamkorlikni talab qiladi. Ushbu hamkorlik har ikkala sohaning kuchli tomonlaridan foydalanadigan va oxir-oqibat iqtisodiy tadqiqotlarni rivojlantiradigan innovatsion metodologiyalarga olib kelishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy tahlilda sun'iy intellektni qo'llash bu sohada sezilarli siljishni anglatadi. AIning katta ma'lumotlar to'plamlarini qayta ishlash, bashoratli aniqlikni oshirish va muntazam vazifalarni avtomatlashtirish qobiliyati iqtisodiy tadqiqotlar va siyosat ishlab chiqishni kuchaytirishi mumkin. Biroq, sun'iy intellektidan foydalanishning axloqiy oqibatlarini hal qilish, texnologiyalardan mas'uliyatli va adolatli foydalanishni ta'minlash juda muhimdir.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun takliflar:

1. AIning bandlik va iqtisodiy tengsizlikka uzoq muddatli ta'sirini o'rganish.
2. Iqtisodiy prognozlashda noaniqlikni kamaytiradigan shaffof Sun'iy intellekt modellarini ishlab chiqishni o'rganish.
3. Iqtisodiy tahlilni kuchaytiradigan metodologiyalarni yangilash uchun iqtisodchilar va Sun'iy intellekt tadqiqotchilari o'rtasida fanlararo hamkorlikni rivojlantirish.

Adabiyotlar:

1. Schwab, K. (2017). The fourth industrial revolution. Crown Business.
2. Nilsson, N. J. (2010). The quest for artificial intelligence. Cambridge University Press.

3. Jordan, M. I., & Mitchell, T. M. (2015). Machine learning: Trends, perspectives, and prospects. *Science*, 349(6245), 255-260.
4. Tuomi, I. (2018). The impact of artificial intelligence on learning, teaching, and education. Publications Office of the European Union.
5. Purdy, M., & Daugherty, P. (2017). How AI boosts industry profits and innovation. Accenture.
6. PwC (2017) Sizing the Prize: What's the real value of AI for your business and how can you capitalise? <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>
7. Złotowski, J., Yogeewaran, K., & Bartneck, C. (2017). Can we control artificial intelligence and loss of privacy? Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting, 61(1), 1110–1114.
8. Baum, S. D., Barrett, A. A., & Yampolskiy, R. V. (2017). Modeling and interpreting expert disagreement about artificial superintelligence. *Informatica*, 41(4).